ΠΛΑΤΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ - ΤΟΜΟΣ 55 (2005-2006)

ΜΙΑ ΠΙΝΔΑΡΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ (*ΟΛ.* 2, 21-22)

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ Χ. ΚΩΝΣΤΑΣ
Σχολικὸς Σύμβουλος Φιλολόγων

Ἀναφερόμενος ὁ Πίνδαρος στὶς μεταβολὲς τῆς ἀνθρώπινης τύχης εἴτε πρὸς τὴν εὐτυχία εἴτε πρὸς τὴν δυστυχία (*ῥοαὶ δ' ἄλλοτε ἄλλαι/ εὐθυμιᾶν τε μέτα καὶ πόνων ἐς ἄνδρας ἔβαν Ὀλ.* 2, 33-34)[1] φέρνει στὸν 2ο *Ὀλυμπιόνικο* ὡς παράδειγμα τὶς κόρες τοῦ Κάδμου, τὴν Σεμέλη καὶ τὴν Ἰνώ, οἱ ὁποῖες, ἂν καὶ πέρασαν πολλὰ βάσανα (ἡ πρώτη σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Δία καὶ ἡ δεύτερη γκρεμίστηκε στὴν θάλασσα μαζὶ μὲ τὸν γιό της Μαλικέρτη, κυνηγημένη ἀπὸ τὸν παρασαλευμένο ἄντρα της Ἀθάμαντα), ἀπόλαυσαν στὸ τέλος μεγάλα ἀγαθά. Ὁ Διόνυσος ἀνέβασε τὴν μητέρα του Σεμέλη στὸν Ὄλυμπο, ὅπου ζῇ μεταξὺ τῶν ἀθανάτων, καὶ ἡ Ἰνὼ καὶ ὁ Μαλικέρτης ἀποθεώθηκαν καὶ ζοῦν ὡς θαλάσσιες θεότητες μὲ τὰ ὀνόματα Λευκοθέα καὶ Παλαίμων (Ἀπολλόδ. 4, 2). Τὰ ὕστερα ἀγαθά, σχολιάζει ὁ ποιητής, καταπνίγουν τὶς προηγούμενες βαριὲς συμφορές, ὅταν θεϊκὴ μοῖρα στέλνη κάποτε στὸν ἄνθρωπο εὐτυχία μεγάλη (Ὀλ. 2, 19-22):

ἐσλῶν γὰρ ὑπὸ χαρμάτων πῆμα θνᾴσκει
παλίγκοτον δαμασθέν,
ὅταν θεοῦ Μοῖρα πέμπῃ
ἀνεκὰς ὄλβον ὑψηλόν.

Καὶ ἀκολούθως ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡ προηγούμενη βαριὰ λύπη ἐξαφανίζεται μπροστὰ στὰ μεγαλύτερα ἀγαθά.[2]

Ἡ ἀντίληψη γιὰ τὸ εὐμετάβολο τῆς ἀνθρώπινης τύχης, συνηρτημένης μὲ τὴν εὔνοια τῶν θεῶν, οἱ ὁποῖοι δίνουν στοὺς ἀνθρώπους τὰ

1. Τὸ κείμενο τοῦ Πινδάρου κατὰ τὴν ἔκδοση Br. Snell - H. Maehler, *Pindari carmina cum fragmentis*, I-II, Leipzig 1987. Πρβλ. H. Strohm, *Tyche. Zur Schicksalauffassung bei Pindar und den frühgriechischen Dichtern*, Stuttgart 1944.

2. *πένθος δὲ πίτνει βαρὺ/ κρεσσόνων πρὸς ἀγαθῶν (Ὀλ. 2, 24). Παρόμοιο κατὰ τὴν μορφὴ καὶ τὸ περιεχόμενο εἶναι καὶ τὸ ἀπ. 225: Ὁπόταν θεὸς ἀνδρὶ χάρμα πέμψῃ,/ πάρος μέλαιναν καρδίαν ἐστυφάλιξεν.*

καλὰ καὶ τὰ κακά, ἀποτελεῖ καθολικὴ ἰδεολογία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ποὺ φαίνεται ἤδη στὴν *Ἰλιάδα* (Ω 527 κ.ἑ.) στὸν μῦθο τῶν δύο "πίθων" ἀπὸ τοὺς ὁποίους μοιράζει ὁ Δίας τὰ "ἑσλὰ" καὶ τὰ "κακά".[3] Γενικὰ ἡ κατοχὴ τῶν "ἐσλῶν", τῶν "ἀγαθῶν", προσδιορίζει τὸν εὐτυχισμένο ἀνθρωπο, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς "μάκαρ", "εὐδαίμων", "ὄλβιος" ἢ "εὐτυχής".[4] Ἀντίστοιχα ἡ κατάσταση τοῦ εὐτυχοῦς ἀνθρώπου ἀποδίδεται ὡς "μάκαρ", "μακαριότης", "εὐδαιμονία", "ὄλβος" ἢ "εὐτυχία".

Ἐκείνη τὴν στιγμὴ, ποὺ ὁ ἄνθρωπος δεχόμενος τὴν θεϊκὴ εὔνοια φωτίζεται ἀπὸ τὸ φῶς τῆς εὐτυχίας, καταγράφει ὁ Πίνδαρος καὶ στοὺς περιφήμους στίχους του 8ου *Πυθιονίκου* (95-97):

ἐπάμεροι· τί δέ τις; τί δ' οὔ τις; σκιᾶς ὄναρ
ἄνθρωπος. Ἀλλ' ὅταν αἴγλα διόσδοτος ἔλθῃ,
λαμπρὸν φέγγος ἔπεστιν ἀνδρῶν καὶ μείλιχος αἰών.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια τὸ χωρίο αὐτὸ συστοιχεῖ στὸ δεύτερο μέρος του μὲ τὸ προαναφερθὲν χωρίο τοῦ 2ου *Ὀλυμπιονίκου* (19-22), τὸ ὁποῖο θὰ μᾶς ἀπασχολήσει στὴν παροῦσα μελέτη:

ὅταν θεοῦ Μοῖρα πέμπῃ
ἀνεκὰς ὄλβον ὑψηλόν.

Ὡς ἑρμηνευτικὰ προβλήματα τοῦ χωρίου ἡ ἔρευνα ἔχει καταγράψει τὰ ἑξῆς:[5] τὴν ἐπιλογὴ μεταξὺ τῶν δύο "γραφῶν" τοῦ ρήματος ("πέμπῃ" ἢ "πέμψῃ"),[6] τὸν ἀκριβῆ τύπο καὶ τὴν σημασία τοῦ "ἀνεκάς",[7] καὶ τέλος τὴν ἑρμηνεία τῆς μεταφορᾶς "ὄλβον ὑψηλόν".

---

3. Πρβλ. Ἀ. Σκιαδᾶ, "*Γλυκὺς βίος* - μείλιχος αἰών". Ἔρευναι εἰς τοὺς πρώτους Ἕλληνας λυρικοὺς ποιητάς, in: *Χάρις Κ. Βουρβέρῃ*, Ἀθῆναι 1964, 25 κ.ἑ.
4. C. De Heer, Μάκαρ, εὐδαίμων, ὄλβιος, εὐτυχής, Amsterdam 1969.
5. Γιὰ τὴν ἑρμηνεία τοῦ χωρίου γενικὰ βλ. J. van Leeuwen, *Pindarus' tweede Olympische Ode*, Assen 1964, I, 85 κ.ἑ. (Band II, Anmerkungen).
6. Ὁ κώδικας A: πέμψῃ. Σύμφωνα μ' αὐτὸν καὶ μὲ τὰ Σχόλια (ὅταν ἡ τοῦ θεοῦ μοῖρα τὸν ὄλβον ἄνω αὔξῃση) ὁ Th. Mommsen (*Pindari carmina*, Berolini 1866, 10) καὶ ὁ B. L. Gildersleeve (*Pindar. The Olympian and Pythian Odes*, New York ^{3}1890, 8 καὶ 146). Οὕτως ἢ ἄλλως, τὸ νόημα μὲ ὁποιαδήποτε ἀπὸ τὶς δύο γραφὲς "πέμπῃ" καὶ "πέμψῃ" δὲν διαφοροποιεῖται.
7. Ἡ ἐτυμολογία, ἡ μορφὴ καὶ σημασία τῆς λέξεως παραμένουν ἀμφίβολα. Ὁ συνήθης τύπος "ἀνεκάς" προέρχεται, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀρχαίους γραμματικούς ὅπως ὁ Ἐρωτιανὸς ἀπὸ τὰ "ἄνω" καὶ "ἑκάς" καὶ σημαίνει "ἀνωτάτω". Κατὰ τὸν F. W. Schneidewin ("Variae lectiones", *Philologus* 3 [1848], 116-120), δὲν εἶναι σύνθετη λέξη καὶ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ "ἄνω", ἀλλὰ ἀπὸ τὸ "ἀνά"· αὐτὸ προϋποθέτει τὸν τύπο "ἀνακάς", ὁ ὁποῖος σημαίνει ὄχι "ἀνωτάτω", ἀλλὰ "ἄνω". Σχετικὰ μὲ τὸ συζητούμενο χωρίο οἱ φιλόλογοι προτείνουν: G. C. Heyne (*Pindari carmina cum lectionis varietate et annotationibus*, Tom. I, London 1824, 20): ἂν ἑκάς. F. W. Schneidewin (*Pindari*

Τὰ ἀρχαῖα Σχόλια ἀποδίδουν στὸ ἐπίρρημα "ἀνεκάς" τοπικὴ σημασία:[8] (38a.) ἀνεκάς: ἄνωθεν· ἢ ἄνω, (b.) ὅταν ἡ τοῦ θεοῦ μοῖρα τὸν ὄλβον ἄνω αὐξήσῃ, (c.) ἀνεκάς: πόρρω. ἤγουν ἄνω. ἐξ ὕψους, (e.) ἀνεκάς: ἄνω. εἰς ὕψος πολύ. Δηλαδὴ κατὰ τὰ Σχόλια τὸ ἐπίρρημα πρέπει νὰ σημαίνη εἴτε τὴν ἀπὸ τόπου κατεύθυνση ("ἄνωθεν, ἀπὸ ἐπάνω") εἴτε τὴν πρὸς τόπον κατεύθυνση ("πρὸς τὰ ἐπάνω, εἰς ὕψος"). Στὴν πρώτη περίπτωση δηλώνει τὴν προέλευση τῆς ἐνεργείας τῶν θεῶν, οἱ ὁποῖοι, φυσικά, ἀφοῦ ἔχουν ὡς τόπο κατοικίας τὸν οὐρανὸ ἢ τὸν Ὄλυμπο, ἐνεργοῦν "ἐξ ὑψους", "ἄνωθεν", ἐνῶ στὴν δεύτερη τὸ ἐπίρρημα συνδεόμενο μὲ τὸ ρῆμα ("πέμπῃ ἀνεκάς" = "στέλνει πρὸς τὰ ἄνω", "ὑψώνει") ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ "αὐξάνει" ("ὅταν ἡ τοῦ θεοῦ μοῖρα τὸν ὄλβον ἄνω αὐξήσῃ"). Ὅμως στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ ἔχομε πλεονασμό, ἀφοῦ ἡ ἔννοια τοῦ ὑψους δηλώνεται μὲ τὸ ἐπίθετο "ὑψηλόν" ("ὄλβον ὑψηλόν").

Σύμφωνα μὲ τὰ Πατμιακὰ Σχόλια "ἀνεκάς" σημαίνει "ἀπομακράν", δηλαδὴ μετά μακρὸ χρονικὸ διάστημα: "Καὶ γὰρ ἡ βλάβη καὶ ἡ δυστυχία ἀποθνήσκει καταπονηθεῖσα ἐκ μεταβολῆς, ὁπόταν ἡ μοῖρα καὶ ἡ τύχη τοῦ θεοῦ πέμψῃ πλοῦτον ὑψηλὸν ἀπομακράν".[9]

Καὶ οἱ νεώτεροι φιλόλογοι ἀκολουθοῦν τὶς ἑρμηνεῖες τῶν ἀρχαίων Σχολίων. Ὁ Rumpel[10] ἐξηγεῖ τὸ "ἀνεκάς" ὡς "sublime", προσθέτοντας ἁπλῶς τὴν ἑρμηνεία τῶν Σχολίων ("ἄνωθεν ἢ ἄνω"), καὶ ὁ Slater[11] ὡς «upwards». Ὁ Boeckh[12] μεταφράζει: "...Quando dei Parca altam felicitatem sublime erigens mittit».[13] Μὲ διαφορετικὴ ἀντίληψη, λαμ-

carmina, sect. I, Gothae 1843, 14): ἀνεκάς. Ὁ ἴδιος (*Variae lectiones*, ὅ.π.): ἀνακάς (κατὰ τὸν Ἡσύχιο). J. J. Schwickert (*Pindars olympische Siegesgesänge*, Trier 1878, 6· ὁ ἴδιος, Kritisch-exegetische Untersuchungen zu Pindars zweiten olympischen Siegesgesange, Trier 1891, 6-7): "ἐς ἀές" ἀντὶ "ἀνεκάς". Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ γραφὴ "ἀναβᾶσ'" ἢ "ἀναβᾶσα" (LN), γιὰ τὴν ὁποία ὁ Heyne (ὅ.π. 20) παρατηρεῖ: «vitiose, et invito metro, etsi Schol. explicat: ὑψωθεῖσα». Πρβλ. D. Gerber, *Emendations in Pindar*, Amsterdam 1976, 33. Γενικὰ βλ. van Leeuwen (Σημ. 5), 86.

8. A. B. Drachmann, *Scholia vetera in Pindari carmina*, Lipsiae 1903, vol. I, 71.
9. Πινδάρου Σχόλια Πατμιακὰ νῦν πρῶτον ἀναλώμασιν τοῖς τοῦ Ἀθηναίου ἐπίκλην περιοδικοῦ συγγράμματος ἐκδιδόμενα, Ἀθήνησιν 1875, 13.
10. J. Rumpel, *Lexicon Pindaricum*, Lipsiae 1883, 48.
11. W. Slater, *Lexicon to Pindar*, Berlin 1969, 50.
12. A. Boeckhius, *Pindari Epiniciorum interpretatio latina cum commentario perpetuo: fragmenta et indices*, Leipzig 1821. Neudr. Hildesheim 1963, 31.
13. Ἄλλοι φιλόλογοι μεταφράζουν τὸ χωρίο ὡς ἑξῆς: Οἱ Dissen-Schneidewin (L. Dissenius, Pindari carmina, edit. altera F. G. Schneidewin, Sect. II Commentarius, Gothae et Erfordiae 1847, 34): «quum Parca pro infortunio vicissim sursum mittit, surgere facit felicitatem magnam» καὶ σχολιάζουν περαιτέρω: «Nihil accomodatius hac

βάνοντας τὸ "ἀνεκάς" ὄχι ὡς τοπικὸ ἀλλὰ ὡς χρονικὸ ἐπίρρημα, μεταφράζει ὁ Βορέας: "ὅταν ἡ θεία Μοῖρα στέλλῃ ἐπὶ χρόνον πολὺν/ εὐτυχίαν μεγάλην".[14] Αὐτὴ ἡ ἑρμηνεία συστοιχεῖ μὲ ἀντίστοιχη νεωτέρου Σχολίου (22-38, 15),[15] σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ "ἀνεκάς" δηλώνει τὴν ἀέναη εὐτυχία μὲ τὴν ὁποία ἀντάμειψαν οἱ θεοὶ τὶς κόρες τοῦ Κάδμου: "ὅταν θεοῦ μοῖρα ἤγουν εὐτυχία, τουτέστιν ὁ θεὸς ὅταν πέμπῃ μεγάλην εὐδαιμονίαν ἀνεκάς, ἤγουν εἰς παράτασιν χρόνου μακράν". Ὅπως ἐπιβεβαιώνει τὸ κείμενο, ἡ Σεμέλη ζῇ μεταξὺ τῶν ἀθανάτων, ἀγαπημένη ἀπὸ τοὺς θεοὺς "αἰεί", εἰς τὸ διηνεκές (Ὀλ. 2, 25-27).[16] Ἡ Ἰνὼ ἐπίσης ἀπολαμβάνει τὴν αἰώνια μακαριότητα, ἀφοῦ ζῇ στὴν θάλασσα "βίοτον ἄφθιτον... τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον" (Ὀλ. 2, 28-30).[17] Ὁ Schwickert, σύμφωνα μὲ ἀνάλογη ἀντίληψη χρονικῆς σημασίας τοῦ ἐπιρρήματος, δορθώνει τὸ "ἀνεκάς" σὲ "ἐς ἀές" καὶ μεταφράζει ὡς ἑξῆς: «Wenn eines Gottes gnadenreich Geschick für immerdar erhabenen Segens Fülle sendet».[18]

---

metaphora varianti gentis fortunae». Ὁ K. Κλεάνθης (Πινδάρου τὰ σωζόμενα μετὰ μεταφράσεων, σημειώσεων καὶ πίνακος τῶν λέξεων εἰς τόμους Ε΄, Τεργέστη 1886-1887, I, 94): «ὅταν θεία μοῖρα πέμπῃ πρὸς τὰ ἄνω ὑψηλὸν ὄλβον». Ὁ Wilamowitz (Pindaros, Berlin 1922, 245): «Gottes Schickung muß ὄλβος emporsenden», ἐσφαλμένα κατὰ τὸν van Leeuwen (ὅπ.π. Σημ. 5, 87). Ὁ A. Puech (*Pindare*. Tome I: Olympique, Paris 1931, 43): «lorsque le Destin, prescrit par les Dieux, élève jusqu' aux nues notre félicité». Ὁ J. E. Sandys (*The Odes of Pindar*, Cambridge-London 1978, Loeb, Neudruck, 21): «whenever good fortune is lifted on high by a god-sent fate». Ὁ L. R. Farnell (*The Works of Pindar*, London 1930, 11): «When the destiny of God sendeth a man soaring happiness from on high». Ὁ R. Lattimore (*The Odes of Pindar*, Chicago 1959[3], 5): «with God's destiny drooping/ Wealth deep from above». Ὁ E. Thummer (*Die Religiosität Pindars*, Innsbruck 1957, 101): «...wenn Gottes Moira hohes Glück emporsteigen läßt». Ὁ Van Leeuwen (ὅ.π. Σημ. 5, 29): «wanneer Godes Lot op doet schieten geluk ten hemel». Ὁ O. Werner (*Pindar. Siegesgesänge und Fragmente*, München 1967 Tusculum, 21) : «Wenn eines Gotts Weisung sendet/ Des Lebens Glück zum Gipfel». Ὁ L. Lehnus (*Pindaro. Olimpiche*, Milano [2]1989, 31): «quando la Moira del dio innalzi al cielo la prosperità». Ὁ M. M. Willcock (*Pindar Victory Odes*, Cambridge 1995, 145): «when fortune sent from god sends a man's prosperity up [ἀνεκάς] on high».

14. Θ. Βορέα, *Πινδάρου Ἐπίνικοι*, τόμ. Α΄, ἐν Ἀθήναις [3]1949, 40.
15. E. Abel, *Scholia recentia in Pindari epinicia*, vol. I, Berlin 1891.
16. ζώει μὲν ἐν Ὀλυμπίοις ἀποθανοῖσα βρόμῳ/ κεραυνοῦ ταννέθειρα Σεμέλα, φιλεῖ/ δὲ νιν Παλλὰς αἰεί/ {φιλέοντοι δὲ Μοῖσαι}/ καὶ Ζεὺς πατήρ, μάλα φιλεῖ δὲ παῖς ὁ κισσοφόρος·
17. *λέγοντι δ' ἐν καὶ θαλάσσᾳ/ μετὰ κόραισι Νηρῆος ἁλίαις βίοτον ἄφθιτον/ Ἰνοῖ τετάχθαι τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον.*
18. Schwickert, *Pindars olympische Siegesgesänge* (ὅπ.π. Σημ. 7), 6 und 78.

Τελικά, τὸ ἐπίρρημα "ἀνεκάς" ἔχει τοπικὴ ἢ χρονικὴ σημασία; Καὶ ἂν ἔχη τοπικὴ σημασία, σημαίνει τὴν ἀπό τόπου κίνηση ἢ τὴν πρὸς τόπον κίνηση; Τὸ "ἀνεκάς" σὲ ὅλα τὰ ἄλλα χωρία ποὺ ἀπαντᾶ ἔχει σαφέστατα τοπικὴ σημασία.[19] Ἐξ ἄλλου καὶ οἱ μαρτυρίες τῶν γραμματικῶν-λεξικογράφων (Ἡσυχίου, Σούδας, Ἐρωτιανοῦ), ἂν καὶ δὲν ἀναφέρουν χρονικὴ χρήση τοῦ ἐπιρρήματος, μὲ τὸν τρόπο ποὺ διατυπώνονται δὲν τὴν ἀποκλείουν ἐπίσης. Ἔτσι, ὅταν ὁ Πλούταρχος (Θησ. 33) ἀναφέρη " τὸ γὰρ ἄνω τοὺς Ἀττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν", δὲν περιορίζει νομίζω τὴν χρήση τῆς λέξεως μόνο σὲ αὐτὴ τὴν σημασία, ἀλλὰ μᾶς πληροφορεῖ καὶ γιὰ μία ἰδιαίτερη σημασιολογικὴ χρήση της. Ἀναλογικὰ θὰ μποροῦσε ἑπομένως νὰ ὑποτεθῆ παρόμοια χρονικὴ χρήση μὲ τὴν ἑξῆς συλλογιστική: τοπικά, "ἀνεκάς" = "ἄνω" καὶ "ἀνέκαθεν" = "ἄνωθεν". Χρονικὰ τώρα, ἀφοῦ

19. Τὰ χωρία εἶναι τὰ ἀκόλουθα: (1.) Ἀριστοφ., *Σφ.* 15-18: "ἐδόκουν αἰτὸν/ καταπτόμενον εἰς τὴν ἀγορὰν μέγαν πάνυ/ ἀναρπάσαντα τοῖς ὄνυξιν ἀσπίδα/ φέρειν ἐπίχαλκον ἀνεκὰς εἰς τὸν οὐρανόν". (2.) Ἀριστοφ., Δαίδαλος ἀπ. 188 (Kock): ὁ μηχανοποιὸς, ὁπότε βούλει τὸν τροχὸν/ ἰμᾶν ἀνεκάς, λέγε, χαῖρε, φέγγος ἡλίου. (3.) Εὐπόλ., *Αὐτόλυκος* ἀπ. 50 (Kock): *ἀνεκὰς τ' ἐπαίρω καὶ βδελυρῶς σοι τὸ σκέλος.* (4.) Κράτ., Ἥρωες ἀπ. 10 (Kock): *τὸν αὐχέν' ἐκ γῆς ἀνεκὰς εἰς αὐτοὺς βλέπων.* Τὰ δύο τελευταῖα ἀποσπάσματα προέρχονται ἀπὸ τὴν Σοῦδα, ὅπου στὸ λῆμμα "ἀνεκάς" γράφεται: *Ἀνεκάς· ψιλῶς τὸ ἄνω λέγουσι καὶ Ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν. Εὔπολις Αὐτολύκῳ· ἀνεκάς τ' ἐπαίρω καὶ βδελυρὸς σὺ τὸ σκέλος. Κράτης Ἥρωσι· τὸν αὐχέν' ἐκ γῆς ἀνεκὰς εἰς αὐτοὺς βλέπων.* Μία παρόμοια ἑρμηνεία τοῦ ἐπιρρήματος ἀπαντᾶ στὸν Πλούταρχο, *Θησ.* 33, 3, 1: *εἰσὶ δ' οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν Ἄνακας* [sc. τοὺς Διοσκούρους] *ὀνομάζεσθαι· τὸ γὰρ ἄνω τοὺς Ἀττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν, καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν* στὸν Φώτιο, *Λεξ* (α 1797 Theodorides): *ἀνεκάς· ψιλῶς τὸ ἄνω λέγουσι καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν* καὶ στὰ Ἀνέκδ. Bachmann (88, 16): *Ἀνεκάς· ψιλῶς τὸ ἀνὰ λέγουσι καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν.* (5.) Φερεκρ., ἀπ. 169 (Kock): "τουτὶ τί ἐστιν; ὡς ἀνεκὰς τὸ κρίβανον". Ὁ Valckenaer προτείνει ἐδῶ τὴν διόρθωση τοῦ "ἀνεκάς" σὲ "ἂν ἑκάστῳ". (6.) Ἱππокρ, Ἐπιδ. 5, 1, 2 (Littré): *...ὕπνος ἔλαβεν αὐτόν, καὶ εἶχε τὴν νύκτα, μέχρις ἥλιος ἀνεκὰς ἐγένετο.* Στὸ ἴδιο 1, 32: *ὅτι δὲ τοῦτο γίνεται, αἰεὶ ἀποχωρέει ἐς τὸ ἀνεκὰς ἀπὸ ὕδατος ἐν ἀγγείῳ εὐρυστόμῳ ἐόντος... Στὸ ἴδιο 143, 8: καὶ τὴν κλισίην ἀνεκὰς χρὴ ποιέειν τὰ ἀπὸ τῶν ποδῶν...* Στὸ ἴδιο 149, 7: *καὶ τοῖσιν ἐμέτοισι χρέεσθαι, χρὴ γὰρ ἀντισπάσαι ἀνεκάς...* (7.) Δ. Κάσσ., 37, 25, 2: *... καὶ λαμπάδες ἀνεκὰς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τῶν δυσμῶν ἀνέδραμον...* (8.) Ἐρωτιαν., στὸ λῆμμα ἀνεκάς (Nachmanson 14, 16): ἀνεκάς· ἀντὶ τοῦ ἀνωτάτω. σύγκειται γὰρ ἐκ τοῦ ἄνω καὶ τοῦ ἑκάς. ὡς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν Δαιδάλῳ φησίν·

ὁ μηχανοποιός, ὁπότε βούλει τὸν τροχὸν
ἐλᾶν ἀνεκάς, λέγε, χαῖρε φέγγος ἡλίου.

(9.) Ἡσύχ., στὸ λῆμμα ἀνακάς· ἀνακάς· τοὺς Διοσκούρους. ἢ ἄνωθεν ἐν ὑψει ἄνω. Πρβλ. G. Norwood, *Pindar*, Berkeley-Los Angeles-London 1945, 132, σημ. 46.

"ἀνέκαθεν" = "ἀπὸ παλιά, ἀπὸ τὴν ἀρχή", γιατὶ ἀντιστοίχως "ἀνεκάς" νὰ μὴ σημαίνη "σὲ διάστημα μακροῦ χρόνου";[20]

Σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τώρα λεχθέντα, κατὰ τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς καὶ λεξικογράφους "ἀνεκάς" σημαίνει "ἄνω", "πρὸς τὰ ἐπάνω", "πολὺ ψηλά" (λατ. sursum), καὶ "ἀνέκαθεν" σημαίνει "ἄνωθεν", "ὑψόθεν", "ἀπὸ πολὺ ψηλά". Φαίνεται ὅτι λόγω τῆς ἐτυμολογικῆς τους προελεύσεως (ἀνά+ἑκάς) τὰ "ἀνεκάς - ἀνέκαθεν" εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ τὰ "ἄνω - ἄνωθεν" καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκριβολόγος σημασιολογικὴ διαφορά τους.[21] Ἐδῶ ὅμως ἐγείρεται ἕνα ἄλλο ζήτημα ἀπὸ τὴν ἑρμηνεία τῶν Σχολίων σχετικὰ μὲ τὸ "ἀνεκάς", ἀφοῦ, ὅπως ἑρμηνεύουν, φαίνεται ὅτι συγχέουν τήν χρήση τοῦ "ἀνεκάς" καὶ τοῦ "ἀνέκαθεν": Σχόλ. 38a. "ἀνεκάς: ἄνωθεν· ἢ ἄνω". 38c. "ἀνεκάς: πόρρω. ἤγουν ἄνω. ἐξ ὑψους".[22] Τελικὰ τὸ "ἀνεκάς" δηλώνει τὴν προέλευση τῆς κινήσεως τῶν θεῶν, οἱ ὁποῖοι δηλαδὴ "ἄνωθεν", "ὑψόθεν", μέσω τῆς Μοίρας στέλνουν τὸν ὄλβον στοὺς ἀνθρώπους; Τότε ὅμως θὰ ἔπρεπε ὁ ποιητὴς νὰ χρησιμοποιήση τὸ ἐπίρρημα "ἀνέκαθεν", τὸ ὁποῖο δηλώνει τὸ "ἄνωθεν", τὸ "ἐξ ὑψους".[23] Ἢ μήπως τὸ ἐπίρρημα συνάπτεται μὲ τὸ "πέμπῃ" καὶ θέλει νὰ δηλώση τὴν "πρὸς τὰ ἄνω αὔξηση" τοῦ "ὄλβου"; Τέτοιου εἴδους λεξιλογικὴ χρήση τοῦ ρήματος "πέμπω" ὑπάρχει: π.χ. "πέμπω βέλος, ἀκόντιον κ.τ.λ."· ἐπίσης, ἀκόμη καὶ τὸ ἁπλὸ "πέμπω" δυνατὸν νὰ σημαίνη ὅ,τι καὶ τὸ "ἀναπέμπω",[24] δηλαδὴ "στέλνω ἄνω".[25] Ἀκριβῶς σὲ

20. Heyne (ὁπ.π. σημ. 7), 20, meint, daß das Adverb zeitlich oder örtlich sein kann, aber er verwechselt ἀνεκάς mit ἀνέκαθεν, wenn er schreibt: «πέμπῃ ἀνεκάς, an fuit ἄν ἑκὰς? Est autem vel de tempore, multo tempore elapso, ut Ol. x 9. Vel de loco, coelitus, οὐρανόθεν».

21. Ὁ J. W. Donaldson (*Pindar's Epinician or Triumphal Odes*, London 1841, 15), γιὰ νὰ δείξη τὴν διαφορὰ μεταξὺ τῶν "ἄνωθεν" - "ἀνέκαθεν", φέρνει τὸ ἑξῆς παράδειγμα ἀπὸ τὶς *Χοηφόρες* τοῦ Αἰσχύλου: *ἐπασσυτεροτριβῆ τὰ χερὸς ὀρέγματα*/ ἄνωθεν, ἀνέκαθεν.

22. Drachmann (ὁπ.π. σημ. 8), 71.

23. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπολλώνιο (R. Schneider, *Apollonii, De adverbiis. Grammatici Graeci* I ii, Stuttgart 1878-1902. Nachdr. Hildesheim 1965, 184), "Αἱ διὰ τοῦ θεν παραχθεῖσαι λέξεις τοπικαὶ ἐπιρρηματικῶς τὴν ἐκ τόπου σχέσιν σημαίνουσιν. (εἶπον δὲ παραχθεῖσαι τοπικῶς, ἐπεὶ καὶ ἕνια τὴν αὐτὴν ἔχει σημασίαν τοῖς πρωτοτύποις, ὡς δεδείξεται.)". Ὁ ἴδιος γράφει περαιτέρω (De adv., 201): "ἔστιν ἃ [sc. τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων] καὶ ἐπικοινωνεῖ, κατὰ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα σημασίαν ἔχοντα τὴν εἰς τόπον καὶ ἐν τόπῳ, οὐ μὴν τὴν ἐκ τόπου, ὡς τὸ ἄνω καὶ τὰ τοιαῦτα, ὑπὲρ ὧν εἰρήσεται. σπάνια μήν ἐστι τὰ διὰ μιᾶς φωνῆς τήν τρισσὴν τῶν τοπικῶν ἐπιδεχόμενα διάστασιν, ὡς ἔχει τὸ πρόσθεν καὶ εἴ τι τοιοῦτον".

24. Ὁ Wilamowitz (ὁπ.π. σημ. 13), 2, μεταφράζει αὐτὸ τὸ "ἀναπέμπειν, πέμπειν ἀνεκάς" μὲ τὸ "emporsenden".

αυτὴν τὴν ἑρμηνευτικὴ διελκυστίνδα εὑρισκόμενοι οἱ ἑρμηνευτές, προσπάθησαν νὰ συμβιβάσουν τὶς δύο διαφαινόμενες συντακτικὲς πλοκὲς τοῦ "ἀνεκάς" ἀποδίδοντάς του καὶ τὶς δύο ἀσυμβίβαστες σημασίες: δηλαδή, καὶ τὴν κανονικὴ σημασία τοῦ "ἄνω, πρὸς τὰ ἐπάνω" καὶ τὴν σημασία τοῦ "ἄνωθεν, ἐξ ὑψους", ἡ ὁποία ἀνήκει στὸ ἐπίρρημα "ἀνέκαθεν". Ἡ μετάφραση τοῦ Boeckh προσπαθεῖ μὲ τὴν μετοχὴ "erigens (sublime)" νὰ συμβιβάση τὰ πράγματα, ὥστε νὰ ἀποδοθοῦν καὶ οἱ δύο ἐνέργειες τοῦ "πέμπη", δηλαδὴ καὶ τὸ "πέμπη ὄλβον ὑψηλόν" καὶ τὸ "πέμπη ὄλβον ἀνεκάς": "... Quando dei Parca altam felicitatem sublime erigens mittit".

Ποιά μεταφορικὴ εἰκόνα λοιπὸν ὑποδηλώνεται στὸ χωρίο, ποιά εἰκόνα εἶχε κατὰ νοῦν ὁ Πίνδαρος πλάθοντας αὐτὴ τὴν μεταφορά;[26] Οἱ φιλόλογοι ἔχουν προτείνει διάφορες ἑρμηνεῖες. Βασικὴ ἔννοια ποὺ ὑπόκειται ἐδῶ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ "ὕψους" ("πέμπη ἀνεκάς", "ὄλβον ὑψηλόν"), ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν "ὄλβον".

Ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους ὁ Fr. Jacobs ὑπέθεσε ὡς προϋπόθεση τῆς μεταφορᾶς τὴν εἰκόνα τοῦ "τροχοῦ τῆς τύχης", ὁ ὁποῖος "ἀνεβάζει" καὶ "κατεβάζει" τοὺς ἀνθρώπους ("Fortasse igitur rotae imago obversabatur lyrico"[27]), ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ Gildersleeve ("The figure is that of a wheel")[28] καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ὁ Norwood, ποὺ ἀνέπτυξε συστηματικὰ αὐτὴν τὴν ὑπόθεση, συνδυάζοντάς την μάλιστα μὲ τὴν ὀρφικο-πυθαγορικὴ θεωρία κυκλικοῦ ἢ σφαιρικοῦ συμβολισμοῦ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σύμπαντος. Τὸ ἴδιο τὸ ἀρχικὸ γράμμα Θ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θήρωνος συμβολίζει, κατὰ τὸν Norwood, τὸν τροχό,[29] καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Πινδάρου στὶς μεταπτώσεις τῆς τύχης ἀφορᾶ ἄμεσα τὸν οἶκο τῶν Ἐμμενιδῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες ἐγκα-

25. Μία ἀντιστοιχία μποροῦμε νὰ ἰδοῦμε στὸ προμνημονευθὲν χωρίο τοῦ Ἀριστοφάνη (βλ. σημ. 19), ὅπου ὅμως ἔχομε τὸ ρῆμα "φέρω": " ἀσπίδα/ φέρειν... ἀνεκὰς εἰς τὸν οὐρανόν". Παρόμοια ἀντίληψη τοῦ κειμένου ὑποδηλώνει καὶ ἡ ὑπαρξη σὲ μερικὰ χειρόγραφα τῆς γραφῆς "ἀναβασ'" ἢ "ἀναβᾶσα" ἀντὶ τοῦ "ἀνεκάς" (βλ. σημ. 7).

26. Γενικὰ γιὰ τὴν μεταφορὰ στὸν Πίνδαρο βλ. O. Goram, *Pindari translationes et imagines*, Philologus 14, 1859, 241-280· G. Pecz, Οἱ τρόποι τοῦ Πινδάρου, Egyetemes Philologiai Közlöny 36, 1912, 265-309· F. Dornseiff, *Pindars Stil*, Berlin 1921, 44 κ.ἑ., 97· L. Manuwald, *Qua ratione Pindarus imagines usurpaverit*, Diss., Heidelberg 1920· M. Bernard, *Pindars Denken in Bildern. Vom Wesen der Metapher*, Stuttgart 1963· J. Péron, *Les images maritimes de Pindare*, Paris 1974· D. Steiner, *The Crown of Song. Metaphor in Pindar*, New York 1986.

27. Dissenius - Schneidewin (ὅπ.π. σημ. 13), 33.

28. Gildersleeve (ὅπ.π. σημ. 6), 146.

29. Norwood (ὅπ.π. σημ. 19), 132 κ.ἑ.

ταστάθηκαν στὴν Σικελία ἀπολαμβάνοντας πλοῦτο καὶ δόξα (Ὀλ. 2, 8-11), συνεχιστὴς τῶν ὁποίων τώρα εἶναι ὁ Θήρων πρὸς τὸν ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένος ὁ ἐπίνικος.[30]

Ὁ Dissen εἰκάζει ὡς ἀφορμητικὸ πρότυπο τῆς μεταφορᾶς τοὺς δίσκους μιᾶς ζυγαριᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀνεβαίνουν καὶ κατεβαίνουν: "Meo iudicio bona et apta erit haec loquutio, si a lancibus librae eam ductam statuerimus. At in tali comparatione de trutina ducta ὄλβος ἀνεκὰς πεμφθεὶς fuerit levior, infortunium autem gravius et praeponderans".[31] Καὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ὁ Willcock υἱοθετεῖ αὐτὴν τὴν ἄποψη κάνοντας ἀναφορὰ στὴν ζυγαριὰ τοῦ Δία στὴν *Ἰλιάδα*: "The image is probably from the scale of a balance, as in Il. 8. 69-74, when Zeus puts the fates of the Greeks and the Trojans in his golden scales, and the Trojans' fate lifts up to heaven (cf. also Il. 22. 209-13)".[32]

Ὁ Puech ἀπορρίπτει τὴν ὑπόθεση τοῦ Jacobs γιὰ τὸν "τροχὸ τῆς τύχης" καὶ ἀφορμώμενος ἀπὸ τὴν βασικὴ ἔννοια "ὑψηλόν" σκέπτεται ὡς πρότυπο τῆς μεταφορᾶς "μιὰ ὑψηλὴ κορυφή" ("haute cime") ἢ "ἕνα δυνατὸ πέταγμα" ("vol puissant").[33]

Μιὰ ἄλλη ἑρμηνευτικὴ ἄποψη διατυπώνει ὁ Κλεάνθης, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ εἰκόνα ποὺ προϋποθέτει ἡ μεταφορὰ τοῦ Πινδάρου εἶναι ἑνὸς ὑψηλοῦ οἰκοδομήματος τὸ ὁποῖο συμβολίζει τὴν εὐδαιμονία τοῦ Θήρωνα, ὅπως ἀνηγέρθη καὶ ἀνυψώθη ἐκ νέου μετὰ τὶς καταστροφὲς τῶν ἐμφυλίων πολέμων: "ἐκ θεμελίων ἄρχεται καὶ ἀνεγείρει ὡς ὑψηλὸν οἰκοδόμημα μέγαν καὶ ὑψηλὸν ὄλβον. Καλῶς παραβάλλει τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ Θήρωνος πρὸς οἰκοδόμημα, ὃ ἐκ θεμελίων ἀνεγείρεται καὶ ὑψοῦται· διότι καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἣν εἶχε ὁ Θήρων πρὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, κατέπεσεν ἤδη καὶ νῦν ἐκ θεμελίων ἀνηγέρθη καὶ ὑψηλὴ ἐγένετο. Τὴν δὲ τοιαύτην παραβολὴν ποιεῖ διὰ τῶν πέμπη ἀνεκάς".[34]

Δὲν ἔχουν δίκιο ὅσοι προσπαθοῦν νὰ ἑρμηνεύσουν τὴν πινδαρικὴ μεταφορά μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ "τροχοῦ τῆς τύχης", διότι εἴτε ὡς μεταφορὰ στὴν λογοτεχνία εἴτε ὡς παραστατικὸ σύμβολο ὁ "τροχὸς τῆς τύχης" συμβολίζει τὴν ἀστάθεια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ

30. Μιὰ τέτοια ἑρμηνεία ἐνισχύεται πιθανὸν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἐπίνικος αὐτὸς ἀναπτύσσει ἰδέες τῆς ὀρφικο-πυθαγορικῆς διδασκαλίας, ἰδιαίτερα διαδεδομένης στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ Σικελία, καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόθεση ὅτι ἴσως καὶ ὁ Θήρων ἦταν μυημένος σὲ αὐτὴ τὴν διδασκαλία.

31. Dissenius - Schneidewin (ὀπ.π. σημ. 13), 33.

32. Willcock (ὀπ.π. σημ. 13), 145.

33. Puech (ὀπ.π. σημ. 13), 43, σημ. 2.

34. Κλεάνθης (ὀπ.π. σημ. 13), 67.

βεβαίως αὐτὴ ἡ ἀστάθεια καταγράφεται στὴν λογοτεχνία ὡς κάτι κακό, ὡς ἡ ροπὴ ἐπὶ τὰ χείρω, δηλαδὴ ἀπό τὸ καλύτερο στὸ χειρότερο, ἀπό τὴν εὐτυχία στὴν δυστυχία.[35] Πέραν ἀπὸ αὐτό, στὴν μεταφορὰ

35. (1.) Σοφοκλῆς, Τραχ. 129-131: *ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ/ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἁρ-/ κτου στροφάδες κέλευθοι.* Ἡ συμφορὰ καὶ ἡ εὐτυχία ἐναλλάσσονται κυκλοτερῶς στὴν ἀνθρώπινη ζωή, ὅπως οἱ διαδρομὲς τῶν ἀστεριῶν. (2.) Σοφοκλῆς, ἀπ. 575 (Pearson). Οἱ Kannicht-Snell κατατάσσουν τὸ ἀπόσπασμα στὰ *Tragica Adespota* fr. 700.: "πάντ]α γὰρ τροχοῦ δίκην/]. τις κυκλεῖ τύχη". Ἐδῶ λέγεται ὅτι τὰ πάντα ἀνακυκλώνει κάποια τύχη, ἡ ὁποία στρέφεται ὅπως ἕνας τροχός. (3.) Σοφοκλῆ, ἀπ. 871 (Pearson): "ἀλλ' οὐμὸς αἰεὶ πότμος ἐν πυκνῷ θεοῦ/ τροχῷ κυκλεῖται καὶ μεταλλάσσει φύσιν·/ ὥσπερ σελήνης ὄψις εὐφρόνας δύο/ στῆναι δύναιτ' ἂν οὔποτ' ἐν μορφῇ μιᾷ...". Ἡ ἀνθρώπινη μοῖρα κινεῖται κυκλικὰ ἐπάνω στὸν τροχὸ τοῦ θεοῦ, μεταβαλλόμενη ὅπως ἡ σελήνη, ἡ ὁποία συνεχῶς ἀλλάζει ὄψεις. (4.) Tragica adespota, ἀπ. 368a (Kannicht - Snell): "τροχοῦ περιστείχοντος ἄλλοθ' ἀτέρα/ ἀψὶς ὑπερθε γίγνετ' ἄλλοθ' ἀτέρα". Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ τροχὸς κινεῖται ἄλλοτε ἄλλο τμῆμα του βρίσκεται ψηλὰ καὶ ἄλλοτε ἄλλο. Ὑποσημαίνεται σαφῶς ἡ ἀστάθεια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. (5.) Ἡρόδοτος, 1, 207: "κύκλος τῶν ἀνθρωπηΐων ἐστὶ πρηγμάτων· περιφερόμενος δέ οὐκ ἐᾷ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχέειν". Ὁ Κροῖσος λέγει στὸν Κῦρο ὅτι ὁ κύκλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς περιφέρεται συνεχῶς καὶ δὲν ἀφήνει νὰ εὐτυχοῦν πάντα οἱ ἴδιοι. (6.) Ὁ Μεσομήδης, ἀπ. 3, 7-8 (Heitsch), στὸν ὕμνο "Εἰς Νέμεσιν", λέγει ὅτι ὁ ἀστατος τροχὸς τῆς τύχης, ποὺ ἡ Νέμεσις κινεῖ, μεταστρέφει στὸ κύλισμά του τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων: "ὑπὸ σὸν τροχὸν ἀστατον ἀστιβῆ/ χαροπὰ μερόπων στρέφεται τύχα". Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ σχολιάζει ὁ Ἰωάννης ὁ Λυδὸς στὸ ἀκόλουθο χωρίο (6, 1), τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὸ νοθευόμενο βιβλίο τοῦ ἔργου του "Περὶ μηνῶν" (Wünsch): "Φασὶ γὰρ τὴν Νέμεσιν τὰ γλαφυρὰ τῶν πραγμάτων εἰς τὸ ἔμπαλιν τρέπειν ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς τύχης, ὡς φησι Νουμήνιος, τῷ δὲ αὐτῷ τροχῷ τὴν ἰσότητα ἐπάγουσαν, ὅθεν ὁ Μεσομήδης οὕτω που πρὸς αὐτήν·

ὑπὸ σὸν τροχὸν ἄστατον ἀστιβῆ
χαροπὰ μερόπων στρέφεται τύχα.

Τὴν μυθικὴ εἰκόνα τῆς Νεμέσεως ποὺ κρατάει "πῆχυν" καὶ ἔχει τροχὸ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια της ἐξηγεῖ ὁ Vettius Valens ὁ Ἀντιοχεύς (Ἀνθολ. Βιβλίον VI, σ. 261, 28 Kroll): *ἀλλ' ἐπὶ παντὶ εἴδει λογικῷ τε καὶ ἀλόγῳ τέχνης καὶ ἐπιτηδεύσεως ἢ καὶ ἄλλης ἡσδηποτοῦν αἰτίας Νέμεσις χαλιναγωγὸς ἔπεστι, κατὰ τὸν μυθικὸν λόγον πῆχυν κατέχουσα, μηδὲν πράσσειν ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐμφαίνουσα, καὶ τροχὸν ὑποκείμενον τῷ σφυρῷ κέκτηται σημαίνουσα τὰ λεγόμενα ἄστατα καὶ ἀβέβαια τυγχάνειν, ἐπεὶ καὶ ὁ τροχὸς εἰς ἑαυτὸν ἀνακυκλούμενος ἀστήρικτος ὑπάρχει.* Ἐπίσης σὲ ἀπόσπασμα τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός (fr. 52 Linke), τὸ ὁποῖο παραθέτει ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, γίνεται λόγος γιὰ τὸ σύμβολο τῶν "τροχίσκων": *Ἀλλὰ καὶ Διονύσιος ὁ Θρᾷξ ὁ γραμματικὸς ἐν τῷ Περὶ τῆς ἐμφάσεως περὶ τοῦ τῶν τροχίσκων συμβόλου φησὶ κατὰ λέξιν· "ἐσήμαινον γοῦν οὐ διὰ λέξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ συμβόλων ἔνιοι τὰς πράξεις, διὰ λέξεως μὲν ὡς ἔχει τὰ λεγόμενα Δελφικὰ παραγγέλματα, τὸ μηδὲν ἄγαν καὶ τὸ γνῶθι σαυτὸν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, διὰ δὲ συμβόλων ὥς τε*

τοῦ Πινδάρου ποὺ μελετᾶμε νομίζω ὅτι ἡ ὑποκείμενη βασικὴ ἔννοια "ὕψος" ("le mot essentiel ὑψηλόν", κατὰ τὸν Puech[36]), ὅπως ἐκφράζεται στὸ κείμενο ("πέμπῃ ἀνεκὰς ὄλβον ὑψηλόν", δὲν ἀφορᾶ τὴν "ἀνοδο", "τὴν πρὸς τὰ ἐπάνω κίνηση" τῆς τύχης (= "τοῦ τροχοῦ τῆς τύχης"), ποὺ στὴν ἄνω θέση του σημαίνει τὴν εὐτυχία, ἀλλὰ τὴν κίνηση πρὸς τὰ ἐπάνω τοῦ ἴδιου τοῦ "ὄλβου", τῆς ἤδη εὐτυχίας. Αὐτὴ ἡ πρὸς τὰ ἄνω κίνηση ποὺ ὑποσημαίνουν τὰ "πέμπῃ ἀνεκὰς" καὶ "ὑψηλόν" ἀναφέρεται, νομίζω, στὴν αὔξηση, ἢ καλύτερα, ὅπως θὰ ἐξηγηθῆ κατωτέρω, στὴν ἐπισώρευση τοῦ "ὄλβου", ποὺ προϋποθέτει μιὰ ἄλλη εἰκόνα ἀπὸ ἐκείνη τοῦ "τροχοῦ τῆς τύχης" γιὰ νὰ ἐξηγηθῆ ἡ πινδαρικὴ μεταφορά.

Ἄλλοι ἑρμηνευτὲς ἀνάγουν τὴν μεταφορὰ, ὅπως εἴδαμε, στὴν εἰκόνα μιᾶς ζυγαριᾶς, ὅπως αὐτὴ τοῦ Διὸς στὴν *Ἰλιάδα* (Θ 69-71 καὶ Χ 209-213).[37] Ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ εἰκόνα δὲν ἔχει σχέση, νομίζω, μὲ τὴν μεταφορὰ τοῦ Πινδάρου, ἀφοῦ βασικὸ στοιχεῖο της εἶναι τὸ "βάρος" (καὶ ὄχι τὸ "ὕψος"), ποὺ ρέπει τὴν ζυγαριὰ, καὶ αὐτὸ ποὺ σταθμίζεται δὲν εἶναι ἡ "τύχη" γενικῶς, ἀλλὰ ἡ συγκεκριμένη "τύχη τοῦ θανάτου". Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ὅμηρος ἀναφέρεται μόνο στὴν τύχη τοῦ Ἕκτορα, τοῦ ὁποίου ἡ "κῆρ τανηλεγέος θανάτοιο" ἔκλινε τὸν δίσκο.[38] Γενικὰ ἐξ

τροχὸς ὁ στρεφόμενος ἐν τοῖς τῶν θεῶν τεμένεσιν εἱλκυσμένος παρὰ Αἰγυπτίων καὶ τὸ τῶν θαλλῶν τῶν διδομένων τοῖς προσκυνοῦσι" (*Στρωμ.* 5, 8, 45). (7.) *Σιβυλλικοὶ Χρησμοί* 2, 87 (Geffcken): "κοινὰ πάθη πάντων, βίοτος τροχός, ἀστατος ὄλβος". Ἡ ζωὴ παρομοιάζεται μὲ τροχὸ καὶ ἡ εὐτυχία χαρακτηρίζεται ἀστατη.

36. Puech (ὅπ.π. σημ. 13), 43, σημ. 2.

37. *Ἰλ.* Χ 209-213: *ἐν δὲ τίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,/ τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο,/ ἕλκε δὲ μέσσα λαβών· ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ,/ ὤχετ δ' εἰς Ἄϊδαο, λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων.* Πρβλ. ἐπίσης *Ἰλ.* Θ 69-72.

38. Στὸν Ὅμηρο ἡ ζυγαριὰ τοῦ Διὸς ἀναφέρεται σὲ δύο χωρία: *καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα·/ ἐν δὲ τίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,/ Τρώων θ' ἱπποδάμων καὶ Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων* (*Ἰλ.* Θ 69-71) καὶ *καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα,/ ἐν δὲ τίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο,/ τὴν μὲν Ἀχιλλῆος, τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο* (*Ἰλ.* Χ 209-211). Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Σχολιαστὴς Α στὴν Θ 70a (Erbse), ὅτι αὐτὸ ποὺ ζυγίζεται ἐδῶ δὲν εἶναι ἡ ψυχή, δηλαδὴ ἡ ζωή, ὅπως στὴν *Ψυχοστασία* τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλὰ ἡ μοῖρα τοῦ θανάτου: *ἐν δ' ἑτίθει δύο κῆρε <τανηλεγέος θανάτοιο>: μίαν ὑπὲρ ἑκατέρου στρατεύματος· καὶ ὅτι τὰς θανατηφόρους μοίρας λέγει. ὁ δὲ Αἰσχύλος νομίσας λέγεσθαι τὰς ψυχὰς ἐποίησε τὴν Ψυχοστασίαν, ἐν ᾗ ἔστιν ὁ Ζεὺς ἱστὰς ἐν τῷ ζυγῷ τὴν τοῦ Μέμνονος καὶ Ἀχιλλέως ψυχήν* (πρβλ. Πορφυρ., *Ὁμηρ.* Προβλ. *Ἰλ.* 1 117, 29 (Schrader)· Εὐστ. *Ἰλ.* 698, 40). Καὶ ὁ Σχολιαστὴς bT στὴν *Ἰλ.* Χ 210 σημειώνει: "κῆρας" τὰς Μοίρας λέγει, οὐ τὰς ψυχάς, ὡς ἐξεδέξατο φαύλως Αἰσχύλος" (πρβλ. Εὐστ. *Ἰλ.* 1266, 30). Στοὺς *Πέρσες* τοῦ Αἰσχύλου (345-346) φαίνεται ὅτι ἡ ζυγαριὰ ἀφορᾶ τὴν τύχη: "ἀλλ' ὧδε

ἄλλου στὴν εἰκόνα μιᾶς ζυγαριᾶς, ὅπου ἡ ἀξία μετριέται μὲ τὸ βάρος, σημασία ἔχει τὸ βαρύτερο, τὸ ὁποῖο κλίνει τὴν ζυγαριὰ πρὸς τὰ κάτω, καὶ ὄχι τὸ ἐλαφρότερο, ποὺ ὑψώνεται πρὸς τὰ ἐπάνω. Μοιάζει ἑπομένως ἀπίθανη ἡ ἐξήγηση τοῦ Dissen ὅτι "ὄλβος ἀνεκὰς πεμφθεὶς" εἶναι ἐλαφρότερος καὶ ὑψώνεται, ἐνῶ ἡ ἀτυχία ὡς βαρύτερη κλίνει πρὸς τὰ κάτω.[39]

Σχετικὰ τώρα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Κλεάνθους, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἴδαμε, παρομοιάζει τὸν "ὑψηλὸν ὄλβον" τοῦ Θήρωνος μὲ ἕνα ὑψηλὸ οἰκοδόμημα, ἔχω τὴν γνώμη ὅτι καίτοι κινήθηκε ἐπάνω στὴν ὀρθὴ συλλογιστικὴ κατανοήσεως τῆς μεταφορᾶς, ὅμως δὲν κατόρθωσε νὰ προσεγγίσῃ τὸ πραγματικό της πρότυπο.

Ποιό εἶναι, λοιπόν, τὸ ἀφορμητικὸ πρότυπο, ἡ πρωταρχικὴ εἰκόνα, ἐπάνω στὴν ὁποία ἐθεμελίωσε ὁ Πίνδαρος αὐτὴν τὴν μεταφορά; Κατὰ τὴν γνώμη μου εἶναι ὁ "σωρὸς τῶν ἀγαθῶν", ὅ,τι σημαίνει δηλαδὴ ἀρχικὰ ἡ λέξη "ὄλβος", καὶ ὁ ὁποῖος "σωρὸς" μπορεῖ νὰ εἶναι μεγάλος ἢ μὲ διαφορετικὰ λόγια "ὑψηλός".

Ἡ λέξη "ὄλβος", σκοτεινῆς ἐτυμολογικὰ προελεύσεως,[40] συνιστᾶ μιὰ δύσκολη ἔννοια, ἀφοῦ κινεῖται σημασιολογικὰ μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ "πλούτου" καὶ τῆς "εὐδαιμονίας"[41] καὶ γιὰ τήν σαφῆ διευκρίνισή της ἀπαιτεῖται ἡ μελέτη τῶν συμφραζομένων.[42] Γενικὰ ἀποδίδει τὴν ἔννοια τῆς "εὐτυχίας" ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν

δαίμων τις κατέφθειρε στρατόν,/ τάλαντα βρίσας οὐκ ἰσορρόπῳ τύχῃ". Πρβλ. J. de Romilly, *Hector*, Paris 1997, 118 κ.ἑ.

39. Dissenius - Schneidewin (ὅπ.π. σημ. 13), 33. Ἡ ἄποψη τοῦ Schneidewin πιθανὸν προέρχεται ἀπὸ τὸ Σχόλιο bT στὴν *Ἰλ.* Θ 73b (Erbse): "ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐπίγεια θνητά, τὰ μὲν δυστυχῆ πλησιάζει τῇ γῇ, τὰ δὲ εὐτυχῆ μετεώρῳ τῇ πλάστιγγι ἔπεται". Ἀλλὰ μιὰ τέτοια ἑρμηνεία δὲν ταιριάζει στὸ χωρίο μας καθόλου.

40. Κατὰ τὸν Frisk (*Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1970, s.v.) ἡ λέξη εἶναι «unerklärt». Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὁ "ὄλβος" παράγεται ἀπὸ τὶς λέξεις "ὅλος"+"βίος", καὶ σημαίνει τὴν εὐτυχία, ἡ ὁποία, "δι' ὅλου τοῦ βίου" διαρκεῖ. Σύμφωνα μὲ ἄλλη ἄποψη παράγεται ἀπὸ τὸ ῥῆμα "οὐλω", συγγενὲς τῶν λατινικῶν salve, salvus, salus, ἐνῶ σύμφωνα μὲ μιὰ τρίτη ἄποψη ἀπὸ τὸ "ἁλφεῖν". Πρβλ. W. Prellwitz, *Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache*, Göttingen ^{2}1905.

41. J. H. Heinrich Schmidt, *Synonymik der griechischen Sprache*, Leipzig 1886 (Neudr. Amsterdam 1969), Band IV, 383 κ.ἑ. Ὡς παράδειγμα φέρνει ὁ Schmidt τὸ ἀκόλουθο χωρίο ἀπὸ τὴν *Κύρου Παιδεία* τοῦ Ξενοφώντα (1, 5, 9), ὅπου διασαφηνίζεται ἡ διπλὴ σημασία τῆς λέξεως "ὄλβος": "καὶ οἱ ταῦτα τὰ πολεμικὰ ἀσκοῦντες οὐχ ὡς μαχόμενοι μηδέποτε παύσωνται τοῦτ' ἐκπονοῦσιν, ἀλλὰ νομίζοντες καὶ οὗτοι τὰ πολεμικὰ ἀγαθοὶ γενόμενοι πολὺν μὲν ὄλβον, πολλὴν δὲ εὐδαιμονίαν, μεγάλας δὲ τιμὰς καὶ ἑαυτοῖς καὶ πόλει περιάψειν".

42. L. Radermacher, Gnomon 14, 1938, 296.

προϋποθέσεων (ἀγαθῶν). Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἢ πρωταρχικὴ σημασία τῆς λέξεως συνδέεται κυρίως μὲ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά, ὅπως φαίνεται στὴν *Ἰλιάδα* (Ω 534-536)[43] ἢ στὸν Ὁμηρικὸ Ὕμνο *Εἰς Γῆν* 12.[44] Στὸ λεξικὸ τῶν C. T. Dammius - I. M. Duncanius - F. Rostius (*Lexicon Homerico-Pindaricum*, Gothae 1831, 825) s.v. ὄλβος διαβάζομε: "opes, fortunae, in specie divitiae ex agricultura (hinc ὄλβου ἀπάρχεσθαι, apud Theokr. Id. 7, 33, frugum primitias sacrificare); it. Felicitas, status vitae fortunatus, εὐδαμονία... Praecipue tamen ὁ ὄλβος notat τὴν τῶν ἀγρῶν κτῆσιν, ut sit ὁ περὶ ὀλάς, i.e. κριθάς, βίος, i.e. ὁ ἐκ τῆς γεωργίας". Ὁ Ἡσίοδος μιλάει γιὰ τὸν "βίον"[45] ποὺ "φέρει" ἡ "γαῖα", δηλαδὴ τὸν πλοῦτο ἀπό τὴν γεωργικὴ παραγωγή.[46] Στὸν Ὁμηρικὸ Ὕμνο *Εἰς Γῆν* γίνεται ἐπίσης λόγος γιὰ τὸν "ὄλβον" τῆς Γῆς, δηλαδὴ τὸν πλοῦτο τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος τρέφει τὰ πάντα.[47] Στὸν Ὁμηρικὸ Ὕμνο "Εἰς Δήμητρα" διαβάζουμε ὅτι, σὲ ὅποιον ἀγαποῦν ἡ Δήμητρα καὶ ἡ Κόρη στέλνουν τὸν Πλοῦτο, ὁ ὁποῖος ἐγκαθίσταται στὰ σπίτια τους καὶ τὰ γεμίζει μὲ πλούτη.[48]

Στὸ 7ο εἰδύλλιο τοῦ Θεοκρίτου (31-33) λέγεται:

ἦ γὰρ ἑταῖροι
ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι
ὄλβῳ ἀπαρχόμενοι· μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ

---

43. "ὣς μὲν καὶ Πηλῆϊ θεοὶ δόσαν ἀγλαὰ δῶρα/ ἐκ γενετῆς· πάντας γὰρ ἐπ' ἀνθρώπους ἐκέκαστο/ ὄλβῳ τε πλούτῳ τε, ἀνασσε δὲ Μυρμιδόνεσσι". Σχολιάζει σχετικὰ ὁ Εὐστάθιος (1364, 7): *Ὄλβος δὲ κατὰ μέν τινας ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ φρόνησις, ὅθεν κατωτέρω μὲν ὄλβιος Πρίαμος, ἄνολβος δὲ παρὰ Σοφοκλεῖ ὁ ἀπαίδευτος ἐν τῷ «ἄνολβον ἄνδρ' ἐνουθέτει παρών».* [Ἴσως δὲ καὶ ταὐτὸν ὄλβος καὶ πλοῦτος. διὸ εἰπὼν ἀνωτέρω ὄλβῳ τε πλούτῳ τε ὑποκαταβὰς πλούτῳ τε καὶ υἱάσι φησίν, ὡς τῷ πλούτῳ διὰ τὸ ταὐτοδύναμον συννοουμένου καὶ τοῦ ὄλβου.] ἕτεροι δὲ ὄλβον φασὶ τὴν τῶν ἀγρῶν κτῆσιν παρὰ τὰς ὀλάς, ὃ ἐστι κριθάς, ἵνα ᾖ ὄλβος, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐγράφη, ὁ περὶ ὀλὰς βίος, τουτέστιν ἐκ μέρους, ὁ ἐκ γεωργίας".

44. *ὄλβος δὲ πολὺς καὶ πλοῦτος ὀπηδεῖ.*

45. Βλ. σχετικὰ τὰ Σχόλια (A. Pertusi, *Scholia vetera in Hesiodi Opera et Dies*, Milano 1955, 83-84· M. Hofinger avec la collaboration de M. Mund-Doochie, Lexicon Hesiodeum cum indice inverso, Tom. I, Leiden 1975, 111, s.v. βίος).

46. τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, οὔρεσι δὲ δρῦς.

47. *ἠδ' ὅσα πωτῶνται, τάδε φέρβεται ἐκ σέθεν [sc. Γῆς] ὄλβου.*

48. *...μέγ' ὄλβιος ὄν τιν' ἐκεῖναι/ προφρονέως φιλωνται ἐπιχθονίων ἀνθρώπων·/ αἶψα δέ οἱ πέμπουσιν ἐφέστιον ἐς μέγα δῶμα/ Πλοῦτον, ὃς ἀνθρώποις ἅφενος θνητοῖσι δίδωσιν.* Πρβλ. N.J. Richardson, *The Homeric Hymn to Demeter*, Oxford 1974, 316 κ.ἑ.

ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.[49]

Ὅπως ἑρμηνεύουν καὶ τὰ ἀρχαῖα Σχόλια (33a),[50] "ὄλβος" εἶναι ἡ "ἐπικαρπία", ὁ πλοῦτος ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τῆς γῆς: "'ὄλβω ἀπαρχόμενοι": ἀπαρχὴν διδόντες τοῦ ὄλβου καὶ τοῦ πλούτου. τὸ δὲ "ὄλβου ἀπαρχόμενοι" ἀντὶ τοῦ "τῆς ἐπικαρπίας ἀπάργματος διδόντες". Στὰ "Ὀρφικά" (*Εἰς Δήμητρα*, Ὕμν. 40, Quandt), χαρακτηρίζεται ἡ Δήμητρα ὡς "ὀλβιοδῶτις" (2), "πλουτοδότειρα θεά" (3), "βίον ἱμερόεντα βροτοῖς πολύολβον ἀνεῖσα" (9), "[κατάγουσα] πλοῦτον πολύολβον" (20).

Στὸ λεξικὸ ἐξ ἄλλου τοῦ Ἡσυχίου s.v. "ὄλβος" διαβάζουμε: "πλοῦτος, χρῆμα, τιμή"· s.v. "πλοῦτος": "ἡ ἐκ τῶν σπερμάτων ἐπικαρπία, καὶ ἡ πανσπερμία"· καὶ s.v. "εὔπλουτον κανοῦν": "εὖ ἔχον πλούτου, διὰ τὰς ἐπ' αὐτῷ ὀλάς. πλοῦτον γὰρ ἔλεγον τὴν ἐκ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν περιουσίαν". Συσχετίζοντες τὰ λήμματα τοῦ Ἡσυχίου μὲ τὰ ἀνωτέρω χωρία ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο, τοὺς Ὁμηρικοὺς Ὕμνους καὶ τὸν Θεόκριτο, ἐξάγομε τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πρωταρχικὴ σημασία τῆς λέξεως "ὄλβος" εἶναι ὁ πλοῦτος ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν γεωργία, ἡ ἐπικαρπία. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ κατανοηθῆ ἡ σημασία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, καὶ μάλιστα τῶν δημητριακῶν, στὸν ἀνθρώπινο βίο, ἀφοῦ ἀποτελοῦν πηγὴ ζωῆς· συνιστοῦν ἐπομένως τὴν πρωταρχικὴ πηγὴ πλούτου καὶ εὐημερίας γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Παραστατικώτατα ἐκφράζεται αὐτὴ ἡ ἀντίληψη στὸν Ὁμηρικὸ Ὕμνο *Εἰς Γῆν μητέρα τῶν πάντων* (1-16).[51]

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἀνίχνευση τῆς βασικῆς σημασίας τῆς λέξεως "ὄλβος", ποὺ εἶναι ἡ ἐπικαρπία, ὁ πλοῦτος ἀπὸ τὴν γεωργικὴ συγκομιδή, μποροῦμε νομίζω νὰ ἰχνηλατήσωμε τὴν πρωταρχικὴ εἰκόνα ποὺ ἐνέπνευσε στὸν Πίνδαρο τὴν μεταφορὰ "πέμπη ἀνεκὰς ὄλβον ὑψηλόν". Κατὰ τὴν γνώμη μου εἶναι ὁ "σωρὸς" τῆς γεωργικῆς συγκομιδῆς, ὁ "σωρὸς" τῶν δημητριακῶν, ὁ "σωρὸς" τοῦ σιταριοῦ ποὺ συσσωρεύεται στὸ ἁλώνι μετὰ τὸ τρίψιμο καὶ τὸ λίχνισμα τῶν σταχύων. Αὐτὸς εἶναι ὁ "ὄλβος", ὁ πλοῦτος, ποὺ χαρίζει ἡ θεὰ Δήμητρα στοὺς ἀνθρώπους, ὅπως λέγεται στὸν σχετικὸ *Ὁμηρικὸ Ὕμνο*. Εἶναι ὁ

49. A. S. F. Gow, *Theocritus*. Vol. II Commentary, Appendix, Indexes, and Plates, Cambridge 1952, 169.

50. K. Wendel, *Scholia in Theocritum* (scholia vetera), Leipzig 1914 (Neudr. Stuttgart 1967).

51. Ὅμηρ. Ὕμν. "Εἰς Γῆν" 1-4: *Γαῖαν παμμήτειραν ἀείσομαι ἠϋθέμεθλον/ πρεσβίστην, ἣ φέρβει ἐπὶ χθονὶ πάνθ' ὁπόσ' ἐστίν/ ἠμὲν ὅσα χθόνα δῖαν ἐπέρχεται ἠδ' ὅσα πόντον/ ἠδ' ὅσα πωτῶνται, τάδε φέρβεται ἐκ σέθεν ὄλβου...*

"σωρὸς"[52] τῆς "Δάματρος ἀλωίδος", ποὺ ἀναφέρει ὁ Θεόκριτος στὸ 7ο *Εἰδύλλιο*, στὴν μέση τοῦ ὁποίου "σωροῦ" συνήθιζαν νὰ καρφώνουν τὸ φτυάρι, ὅταν τὸ σιτάρι ἦταν ἕτοιμο.[53]

Γίνεται νομίζω κατανοητὴ τώρα ἡ ἔκφραση "ὄλβον ὑψηλόν". "Ὑψηλὸς ὄλβος" εἶναι ὁ μεγάλος σωρὸς σιταριοῦ, ὁ ὁποῖος φυσικὰ εἶναι ὑψηλός. Οἱ θημωνιὲς μετὰ τὸ θέρισμα (κόρθυες,[54] θημῶνες, θημωνίαι) καὶ ὁ σωρὸς τοῦ σιταριοῦ μετὰ τὸ ἁλώνισμα μοιάζουν στὴν περίπτωση εὐφορίας μὲ ἕνα μεγάλο καὶ ψηλὸ βουνό (πρβλ. τὴν ἔκφραση: "βουνὸ τὰ σιτάρια"). Μὲ ἄλλα λόγια "ὑψηλὸς ὄλβος" εἶναι ὁ "σωρὸς τῶν ἀγαθῶν",[55] ὅπως ἐξηγεῖται στὴν Σοῦδα (Α 123 Adler): "Ἀγαθῶν σωρός, ἐπὶ πλήθους ἀγαθῶν καὶ πολλῆς εὐδαιμονίας". Ὁλόκληρη, λοιπόν, ἡ ἀφορμητικὴ εἰκόνα τῆς πινδαρικῆς μεταφορᾶς σχηματοποιεῖται ὡς ἑξῆς: ὅταν θεϊκὴ Μοῖρα ἀνυψώνη (αὐξάνη, ἐπισωρεύη) ὑψηλὸν (μεγάλον) σωρὸ καρποῦ. Πραγματικὰ εἶναι ἡ στιγμὴ ἐκείνη ποὺ ἡ θεϊκὴ εὐμένεια ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους τοὺς χαρίζει πλούσια τὰ ἀγαθά, ὅπως κάνει ἡ θεὰ Δήμητρα μετὰ τὴν περιπέτεια μὲ τὴν κόρη της, ὅταν "καρπὸν ἄεξε φερέσβιον ἀνθρώποισιν" καὶ "... καρπὸν ἀνῆκεν

---

52. Πρβλ. Ἡροδ. 1, 22, 1: *...σωρὸν μέγαν σίτου...*· Τιβ. I, i, 9: *frugum acervum.* Ἡ Δήμητρα ὀνομάζεται "σωρῖτις" (*Ὀρφ. Ὕμν.* 40, 5) καὶ "πολύσωρος" (*Ἀνθολ. Παλ.* 6, 258, 5).

53. Θεοκρ. 7, 155-157: *βωμῷ πὰρ Δάματρος ἀλωίδος· ἆς ἐπὶ σωρῷ/ αὖτις ἐγὼ πάξαιμι μέγα πτύον, ἃ δὲ γελάσσαι/ δράγματα καὶ μάκωνας ἐν ἀμφοτέραισι ἔχοισα. Τὰ Σχόλια (7, 155/156c) δίνουν τὴν ἀκόλουθη ἐξήγηση στὸ χωρίο: "ἆς ἐπὶ σωρῷ": ὅταν δὲ λικμῶντες σωρεύωσι τὸν πυρόν, κατὰ μέσον πηγνύουσι τὸ πτύον. Καλ<λίμαχος>· "τὴν θρινάκην κατέθεντο". τὴν δὲ αἰτίαν εἶπεν ἐκ Τριπτολέμου. "πάξαιμι μέγα πτύον": εἰώθεισαν γὰρ, ὅτε ἐξέτριψαν τοὺς καρποὺς, σωροὺς ποιήσαντες πτύον πήσσειν. Ἐπίσης (157c): "μήκωνας": τοὺς σωροὺς φησιν ἢ τοὺς θημῶνας. Πρβλ. Καλλ. ἀπ. 799, 1 (Pfeiffer).* Πρβλ. ἐπίσης, ὅσα λέγει ὁ Ξενοφῶν στὸν "Οἰκονομικό" του (18, 8, 1) γιὰ τὸν τρόπο τοῦ λιχνίσματος καὶ τὴν κατασκευὴ σωρῶν τοῦ καθαροῦ σιταριοῦ: *Ἐπειδὰν δὲ καθάρῃς, ἔφη, τὸν σῖτον μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ἅλω, πότερον εὐθὺς οὕτω κεχυμένου τοῦ σίτου λικμήσεις τὰ ἄχυρα τὰ λοιπὰ ἢ συνώσας τὸν καθαρὸν πρὸς τὸν πόλον ὡς εἰς στενότατον; Συνώσας νὴ Δί', ἔφην ἐγώ, τὸν καθαρὸν σῖτον, ἵν' ὑπερφέρηταί μοι τὰ ἄχυρα εἰς τὸ κενὸν τῆς ἅλω, καὶ μὴ δὶς ταὐτὰ ἄχυρα δέῃ λικμᾶν.*

54. Τὰ Σχόλια στὸν Θεόκριτο, *Εἰδ.* 10, 46-47, σημειώνουν: *τᾶς κόρθυος: τοῦ σωροῦ τοῦ σίτου. ὅταν γὰρ τὰ δράγματα δεθῇ, τοὺς στάχυας σωρεύουσι πρὸς ἀλλήλους νενευκότας, τὰ δὲ κῶλα αὐτῶν, ἃ τινες αὐλοὺς καλοῦσιν, ἔξω τετραμμένα ἐῶσιν, ὅπως διὰ τῶν αὐλῶν ὁ σῖτος ῥιπιζόμενος συμπίπτῃ τε καὶ ἄβροχος καὶ ἄσηπτος διαμείνῃ.*

55. Πρβλ. Ἀριστοφ. *Πλ.* 804-805: *Ἡμῖν γὰρ ἀγαθῶν σωρὸς εἰς τὴν οἰκίαν/ ἐπεισπέπαικεν οὐδὲν ἠδικηκόσιν.*

ἀρουράων ἐριβώλων".[56] Εἶναι τότε ποὺ καὶ οἱ ἄνθρωποι προσφέρουν στὴν θεὰ τὶς "ἀπαρχὲς" τῶν καρπῶν τους ("ὄλβῳ ἀπαρχόμενοι") γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσουν, διότι πλουσιοπάροχα ἐγέμισε τὸ ἀλώνι τους μὲ καρπερὴ ἐσοδεία (Θεοκρ. 7, 31-33).

Εἴπαμε προηγουμένως ὅτι ἡ λέξη "ὄλβος" κινεῖται σημασιολογικὰ μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ "πλούτου" καὶ τῆς "εὐδαιμονίας" ἢ μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ἀποδίδει γενικὰ τὴν ἔννοια τῆς "εὐτυχίας", ἡ ὁποία στηρίζεται σὲ ἐξωτερικὲς προϋποθέσεις (ὑλικὰ ἀγαθά) καὶ ἐσωτερικὲς προϋποθέσεις (πνευματικὰ ἀγαθά). Σὲ γενικὸ πλαίσιο, λοιπόν, τὸ εἰδικὸ περιεχόμενο τῆς ἐννοίας "ὄλβος" στὸν Πίνδαρο εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀρετή, ποὺ δίδουν στοὺς ἀνθρώπους τὴν δόξα, τὸ καλὸ ὄνομα, και καθιστοῦν ἕναν ἄνθρωπο εὐτυχισμένο. Ὁ πλοῦτος ποὺ χαρίζουν οἱ θεοί, συνδυασμένος ὅμως μὲ τὴν ἀρετή, μπορεῖ νὰ γίνη πολύτιμος καὶ ἰσχυρὸς παραστάτης γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν ὁδηγήση στὴν εὐτυχία (*Πυθ.* 5, 1-4).[57] Ὁ ἄνθρωπος ποὺ χαίρεται τὰ πλούτη του ξοδεύοντας καὶ ὁ ὁποῖος μὲ τὸν ἀγώνα του κατέκτησε τὴν ἀρετή κερδίζει ἀπὸ τὸν θεὸ ζηλευτὴ δόξα καὶ ἔχει φθάσει στὸ ὑπέρτατο σημεῖο εὐτυχίας (*Ἰσθμ.* 6, 10-13).[58] Ἂν κάποιος ἀπολαμβάνη πραγματικὴ εὐτυχία, ἔχοντας ἐξασφαλίσει πλούτη καὶ δόξα, ἔχει ἐπιτύχει τὸ πᾶν· ἂς μὴ ζητήση νὰ γίνη θεός (*Ὀλ.* 5, 23-25).[59] Ὁ "ὑψηλὸς ὄλβος", λοιπόν, ἡ μεγάλη εὐτυχία,[60] ποὺ κάποτε ἐπισωρεύουν οἱ θεοὶ

---

56. Ὁμ. *Ἴλ.* 469-473: *αἶψα δὲ κα]ρπὸν ἄεξε φερέσβιον ἀνθρώποισιν./ Ὧ]ς ἔφατ' οὐ]δ' ἀπίθησεν ἐϋστέφανος Δημήτηρ./ αἶψα δὲ καρπὸν ἄνῆκεν ἀρουράων ἐριβώλων./ πᾶσα δὲ φύλλοισίν τε καὶ ἄνθεσιν εὐρεῖα χθὼν/ ἔβριθ'·*

57. *Ὁ πλοῦτος εὐρυσθενής./ ὅταν τις ἀρετᾷ κεκραμένον καθαρᾷ/ βροτήσιος ἀνὴρ πότμου παραδόντος αὐτὸν ἀνάγῃ/ πολύφιλον ἑπέταν.*

58. *εἰ γάρ τις ἀνθρώπων δαπάνᾳ τε χαρεὶς/ καὶ πόνῳ πράσσει θεοδμάτους ἀρετὰς/ σύν τέ οἱ δαίμων φυτεύει δόξαν ἐπήρατον, ἐ-/ σχατιαῖς ἤδη πρὸς ὄλβου/ βάλλετ' ἄγκυραν θεότιμος ἐών.*

59. *ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει,/ ἐξαρκέων κτεάτεσσι καὶ εὐλογίαν/ προστιθείς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι.*

60. Ἄλλα ἐπίθετα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ "ὑψηλός", ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Πίνδαρος γιὰ νὰ χαρακτηρίση τὸν "ὄλβον" κατὰ τὸ μέγεθος εἶναι τὰ ἑξῆς: μέγας ("ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι/ μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη" *Ὀλ.* 1, 55-56)· ὑπέρτατος ("λέγονται {γε μὰν βροτῶν/ ὄλβον ὑπέρτατον οἳ σχεῖν..." *Πυθ.* 3, 88-89)· "πολύς (σὲ δ' ἐρχόμενον ἐν δίκᾳ πολὺς ὄλβος ἀμφινέμεται" *Πυθ.* 5, 14)· τὰ ἑπόμενα ἐπίθετα χαρακτηρίζουν τὸν "ὄλβον" εἴτε κατὰ τὴν προέλευση εἴτε κατὰ τὴν διάρκεια εἴτε κατὰ τὴν ποιότητα: θέορτος ("...θεόρτῳ σὺν ὄλβῳ/ ἐπί τι καὶ πᾶμ' ἄγει..." Ὀλ. 2, 36-37)· μακρότερος ("τῶν γὰρ ἀνὰ πόλιν εὑρίσκων τὰ μέσα μακροτέρῳ/ {σὺν] ὄλβῳ τεθαλότα, μέμφομ' αἰσαν τυραννίδων" *Πυθ.* 11, 52-53)· θαυμαστός ("ἵστω λαχὼν πρὸς δαιμόνων θαυμαστὸν ὄλβον" *Νεμ.* 9, 45)· κάλλιστος ("νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ {Διὶ] κάλλιστον

στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν παρέμβαση μιᾶς εὐνοϊκῆς Μοίρας, εἶναι ὁ πλοῦτος καὶ οἱ ἀρετές,[61] ὅπως στὴν περίπτωση τῶν Ἐμμενιδῶν (*Ὀλ.* 2, 10-11).[62]

Συνοψίζομε συμπερασματικὰ τὰ πορίσματα τῆς παρούσης μελέτης: ἡ πινδαρικὴ μεταφορὰ "ὅταν θεοῦ Μοῖρα πέμπῃ/ ἀνεκὰς ὄλβον ὑψηλόν" εἶναι εἰλημμένη ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς γεωργίας, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ ἀλώνισμα τῶν δημητριακῶν καὶ τὴν συγκέντρωσή τους σὲ σωρούς, τὸ ὕψος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ὁποίων ὑποδηλώνει τὴν εὐκαρπία καὶ τὸν πλοῦτο, δῶρα τῆς θεᾶς Δήμητρος. Ἐπειδὴ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν πλοῦτο ἀποδίδει ἡ πρωταρχικὴ σημασία τῆς λέξεως "ὄλβος", ἡ μεταφορικὴ χρήση της συνδυασμένη μὲ τὸ ὕψος ("ὄλβον ὑψηλόν") ποὺ κάνει ὁ Πίνδαρος γιὰ τὴν ὑποδήλωση τῆς μεγάλης εὐτυχίας, ὑποσημαίνοντας μάλιστα τὴν αὐξητική της ἐκ μέρους τῶν θεῶν ἐπίδοση μὲ τὸ "πέμπῃ ἀνεκὰς" καὶ μὲ τὴν τοποθέτηση τοῦ "ὑψηλόν" στὸ τέλος τῆς φράσεως ὡς προληπτικοῦ κατηγορουμένου,[63] γίνεται πλέον κατανοητή. Ἡ εὐτυχία ποὺ στέλνουν οἱ θεοὶ στοὺς ἀνθρώπους ἐπισωρευόμενη γίνεται μεγάλη.

Στοιχεῖο ἐνισχυτικὸ αὐτῆς τῆς ἑρμηνείας εἶναι ἡ ὅλη δομὴ τοῦ πινδαρικοῦ λόγου, ὅπου ἡ ἔκφραση "θεοῦ Μοῖρα πέμπῃ ... ὄλβον" μᾶς ἀνάγει σὲ ἀντίστοιχη τοῦ Ὁμηρικοῦ Ὕμνου *Εἰς Δήμητρα* (486-489), ὅπου "πέμπουσιν [Δήμητρα καὶ Κόρη] Πλοῦτον στὸν ἀνθρωπο ἐκεῖνον ποὺ χαρακτηρίζεται "μέγ' ὀλβιος". Εἶναι λογικὸ ἑπομένως νὰ ὑποθέσωμε ἐπίδραση τοῦ Ὁμηρικοῦ αὐτοῦ ὕμνου στὸν Πίνδαρο, ὅταν πέρα ἀπὸ τὴν λεκτικὴ ἀντιστοίχιση διαφαίνεται καὶ μία νοηματικὴ

ὄλβον/ ἀμφέπων ναίει..." (*Ἰσθμ.* 3/4, 76-77)· ἀπήμων ("ἱκετεύω, ἀπήμονα/ εἰς ὄλβον τινὰ τράποιο Θήβαις" ἀπ. 52k, 8-9)· εὐανθής ("...παρὰ δὲ σφισιν/ εὐανθὴς ἅπας τέθαλεν ὄλβος" ἀπ. 129, 7). Ἀντιστοίχως, ἄλλες περιπτώσεις στὸν Πίνδαρο, ὅπου χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίθετο "ὑψηλός" γιὰ νὰ χαρακτηρίση τὴν ποιότητα ἢ τὸ μέγεθος, εἶναι οἱ ἑξῆς: "...μ' ἔπεμψαν/ ὑψηλοτάτων μάρτυρ' ἀέθλων" (*Ὀλ.* 4, 2-3)· "Ὑψηλᾶν ἀρετᾶν" (*Ὀλ.* 5, 1)· "καὶ ἑλη στέφανον ὑψιστον" (*Πυθ.* 1, 100)· "ἐλπίδ' ἔχω κλέος εὑρέσθαι κεν ὑψηλὸν πρόσω" (*Πυθ.* 3, 111)· "Διὸς ὑψίστου" (*Νεμ.* 1, 60)· "κέρδος ὕψιστον" (*Ἰσθμ.* 1, 51)· "τετείχισται δὲ πάλαι/ πύργος ὑψηλαῖς ἀρεταῖς ἀναβαίνειν" (*Ἰσθμ.* 5, 44-45)· "Κάδμον ὑψηλαῖς πραπίδεσσι λαχεῖν" (ἀπ. 70b, 28).

61. Πρβλ. Wilamowitz (ὀπ.π. σημ. 13), 245.

62. *...αἰὼν δ' ἑφεπε μόρσιμος,/ πλοῦτόν τε καὶ χάριν ἄγων/ γνησίαις ἐπ' ἀρεταῖς.*

63. R. Kühner - B. Gerth, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*, II 1, Hannover und Leipzig [3]1898, 276· E. Schwyzer - A. Debrunner, *Griechische Grammatik* II. *Syntax und syntaktische Stilistik*, München [2]1959, 181. Ὁ Donaldson (ὀπ.π. σημ. 21), 15, ἐξηγεῖ: "Here πέμπῃ ἀνεκὰς ὑψηλὸν ὄλβον means: π. ἀνεκὰς ὥστε ὑψηλὸν εἶναι".

διαπλοκὴ μεταξὺ τῶν "ὄλβος" ("ὄλβιος") καὶ "πλοῦτος" ("Πλοῦτος"-"ἄφενος") ἀνάμεσα στὰ δύο κείμενα.

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν νέα ἑρμηνεία τῆς συζητουμένης πινδαρικῆς μεταφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἐπροτείναμε, τὸ χωρίο μπορεῖ κατὰ τὴν γνώμη μου νὰ μεταφρασθῆ ὡς ἑξῆς: "ὅταν θεϊκὴ Μοῖρα στέλνει ἐπισωρεύοντας εὐτυχία μεγάλη". Ὑποδηλώνεται ἔτσι (μὲ τὸ "ἐπισωρεύοντας") ἡ δομὴ καὶ ἡ λειτουργία τῆς συγκεκριμένης μεταφορᾶς (αὐξητικὴ ἐπισώρευση τῆς εὐτυχίας), βασικὸ στοιχεῖο τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ὕψος.

ZUSAMMENFASSUNG

Die pindarische Metapher ὅταν θεοῦ Μοῖρα πέμπῃ/ ἀνεκὰς ὄλβον ὑψηλόν (O. 2, 21-22) beruht auf einem Bild aus der Landwirtschaft. Sie bezeichnet die Haufen entweder von Ähren (Feime) nach dem Reiben oder von Weizen nach dem Dreschen auf der Tenne, deren Höhe und Größe die Fruchtbarkeit und den Reichtum, Geschenke der Göttin Demeter, bedeuten. Da die primäre Bedeutung des Wortes ὄλβος genau auf diesen Reichtum hindeutet, wird der metaphorische Gebrauch des Wortes in Verbindung mit der Höhe verständlich. Pindar benutzt diese Metapher, um auf das große Glück hinzudeuten, indem er auch die wachsende Gabe von Seiten der Götter durch πέμπῃ ἀνεκάς betont und das Adjektiv ὑψηλόν an das Ende des Satzes, in proleptischer Bedeutung gebraucht, stellt. Das Glück, das die Götter den Menschen schenken, wird größer, indem es sich anhäuft. Der ὑψηλὸς ὄλβος ist σωρὸς τῶν ἀγαθῶν und dieser σωρός ist groß und hoch, wie ein Berg. Die vorgeschlagene Erklärung der Metapher bestätigt der entsprechende neugriechische Ausdruck τύχη βουνό, d.h., «ein Glück so groß, wie ein Berg».

Eine Unterstützung dieser Interpretation bietet auch die Struktur des pindarischen Satzes, weil der Ausdruck θεοῦ Μοῖρα πέμπῃ... ὄλβον sich auf einen entsprechenden Ausdruck des homerischen Hymnos «auf Demeter» bezieht, wobei Demeter und ihre Tochter dem Menschen, der als μέγ' ὄλβιος charakterisiert wird, Plutos schenken (486-489). Deswegen erscheint es klar, daß wir einen Einfluß dieses homerischen Hymnos auf Pindar annehmen können, da es zwischen den beiden Texten sowohl eine sprachliche Analogie gibt, als auch ein Begriffszusammenhang zwischen ὄλβος – ὄλβιος und πλοῦτος – Πλοῦτος – ἄφενος vorhanden ist. Nach dieser Interpretation der pindarischen Metapher schlage ich vor, die Stelle wie folgt zu übersetzen: «...wenn das göttliche Schicksal großes Glück aufhäuft».